

Hur kunde denna alldagliga småborgarfigur med sin blekfeta kroppshydda, ridikyla mustasch och osköna röst utöva ett så starkt inflytande över sin omgivning. Sedan han blivit Führer und Reichskanzler", javäl, inför personer i höga ställningar grips människor lätt av en spontan vördnad. Men innan han kom dit? Speers memoarer säger något väsentligt om det. Hitler måtte kring sin sällsamma

blandning av fryntlighet och korpralskrik kunnat utstråla en genialitet, som vann och band människor. Att genialiteten var en den onda viljans genius, det upptäckte många för sent eller inte alls.

Så kan man reflektera kring Thede Palms bok. Och det är inte det minsta värdet med den att den just lockar till reflexioner i hans egen genre.

ÅKE DAUN:

Den hjärtlösa välfärdsstaten

Det är både bra och dåligt att samhällsforskare är aktiva politiker. Det är önskvärt att politiker är extra kunniga i samhällsfrågor, men partibundenheten är inte oproblematisk. Det är vetenskapligt eftersträvansvärt att samhällsforskare är så obundna som möjligt. Ändå skall vi vara medvetna om att det finns framstående forskande politiker, en Bertil Ohlin, en Gunnar Myrdal, en Gunnar Heckscher.

Ytterligare en är professor Staffan Burenstam Linder, som i sin nyutkomna bok "Den hjärtlösa välfärdsstaten" (Timbro samhällsdebatt) presenterar en samhällsanalys som samtidigt är ett politiska debattinlägg.

Mycket av den kritik som under senare år riktats mot välfärdsstaten i dess utvecklande form bygger på studier av systemets *oförutsedda* avigsidor. Statsvetaren och socialistiska debattören Bo Lindensjö har nyligen för sin del hävdad, att den liberala och konservativa kritiken av välfärdsstaten i många stycken träffar rätt. "Genuina problem och dilemman för välfärdsstaten blottläggs, som välfärdsstatens försvarare medvetet måste diskutera och ta ställning till" (Tiden 10/1983).

Lindensjö menar att vad denna kritik dock saknar är en strategi för att överskrida den. Ej heller erbjuder den något seriöst alternativ till välfärdsstaten. Emellertid synes det vara med ett sådant mål för ögonen som Burenstam Linder delvis framställt sitt alternativ: *välfärdssamhället* – ej välfärdsstaten.

För Burenstam Linder förverkligas välfärdssamhället väsentligen genom en solidaritet, som har "sitt ursprung i en önskan och en möjlighet i vars och ens egen gärning att hjälpa, vara hänsynsfull, ordna väl för sina egna och andra". Detta leder honom till att förespråka en politik, som befrämjar en starkare familjesammanhållning. "Denna känsla utvecklas naturligt inom familjen och kan där växa sig så stark att den räcker även till generositet långt utanför dess gränser. Det går inte att älska vilt främmande människor, om inte själen först värmts av kärlek och ansvar för anhöriga och vänner."

I sin kritik av välfärdsstaten påpekar han att solidariteten där "går över skattsedeln". Vålgörenhet betraktas å sin sida som något fult, dvs människors medkänsla och vilja att hjälpa förhånas. Jag är rädd att detta resonemang inte riktigt håller empiriskt. Visserligen

har vi skäl att tro att välfärdsstaten bidrar till en allmänt omfattad attityd att den enskilda medborgaren inte behöver enskilt bekymra sig om andras väl och ve. Det finns tex en tendens bland många föräldrar att lägga hela ansvaret för de egna barnens uppfostran på skolan.

Däremot är det svårt att få belägg för hypotesen att frånvaron av ett sådant statligt ansvarstagande, som vi har i Sverige, skulle resultera i en tillräcklig solidaritet bland medborgarna individuellt. Detta visar väl fattigdomen och nöden i tex Förenta Staterna – där den frivilliga välgörenheten är stark och respekterad. Burenstam Linder säger sig vara medveten om att välfärdssamhället inte blir problemfritt, men han bagatelliserar svårigheterna. Till hans alternativ hör dessutom större betydelse för individuella försäkringar. Dock visar erfarenheterna från USA på att somliga mer än andra, särskilt mellanskiktet, förlorar på detta. De fattiga hålls under armarna av det statliga skyddsnätet, men inte mellangrupperna. De avstår ofta från de dyra försäkringspremierna, i förhoppning om att ha turen att slippa sjukdomar m.m.

Mycket av den ignorans mot främmande människor – den känslokyla – som finns i Sverige finns i många andra länder, inte bara i välfärdsstater. Bristerna i familjens normbildning är för övrigt bara till mindre del en implikation av välfärdsstaten. Mera fundamentalt har de att göra med urbanisering och därmed följande anonymitet, vidare med hastigheten i samhällets kulturförändring, varigenom åldersgrupperna fjärrar sig från varandra. Fenomenet beror också på en allmän kulturell pluralism, dvs existensen av en mångfald konkurrerande normer och ideologier, med andra ord på den fortgående upplösningen av det traditionella och kulturellt homogena småsamhället.

I sin kritik av välfärdsstaten träffar emellertid Burenstam Linder i många hänseenden rätt. Han vänder sig tex mot den "inlärda hjälplösheten". Mot denna har tex den so-

cialdemokratiske chefredaktören Lars Engqvist velat ställa "gillesocialism" eller "folk rörelsesocialism", dvs ansvarstagande i kollektiva former på en lägre nivå än "statssocialismens". Även inom socialdemokratin förekommer kritik av välfärdsstaten.

Kritiken av "rundgången" är en annan beslätad punkt i Burenstam Linders bok. Det är förvisso både stötande och ineffektivt att många människor inte kan höja sig ekonomiskt, därför att högre inkomster innebär bortfall av bidrag. Denna allvarliga kritik kommenteras överhuvud inte i socialdemokratiska Tidens ledare (7/1984), där "rundgången" beskrivs som en självklar följd av en målsättning i socialdemokratisk politik. Detta mål är att man vill att samhället skall vara inte bara så jämlikt som möjligt, utan också så integrerat som möjligt. "Det stora flertalet medborgare befinner sig i ett sådant fall ömsom på den givande och ömsom på den mottagande sidan."

Den empiriska frågan är dock vilken upplevd fördel som ligger i ett sådant system, jämfört med den alternativa möjligheten att kunna höja sig ekonomiskt genom extra arbete. Till alternativet hör dessutom som Burenstam Linder påpekar, att detta skulle stimulera till ett ökat hushållssparande och därmed ge en grund för framtida ekonomisk tillväxt.

Personligen besväras jag vid läsningen av denna bok av förnimmelsen (eller fördomen?) att den moderate politikern – klädd i vetenskapsmannens mantel – här utnyttjat en mycket mer förutsättningslös och intellektuellt fri kritik av välfärdsstaten än sin egen för att komma åt den svenska socialdemokratin. Det finns en sådan ton i boken tycker jag. Men han tar förvisso upp frågor av mycket mera fundamentalt intresse än den partipolitiska konkurrensen om väljaropinionen. Också inom det socialdemokratiska partiet – inom alla partier – borde man ständigt fråga sig vilka lösningar som är bäst för medborgarna och inte ta för givet att de traditionella ideologiskt givna svaren är de bästa.